

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/49-2-38>**Людмила ШВИДУН,***orcid.org/0000-0002-7286-8103*

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
(Дніпро, Україна) *sobchuk2009@ukr.net*

Ольга ВИНОГРАДОВА,*orcid.org/0000-0001-8705-1334*

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
(Дніпро, Україна) *olnivin@gmail.com*

МОНІТОРИНГ ЯК ЗАСІБ ОЦІНЮВАННЯ РЕФОРМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті констатовано, що в умовах оновлення національної системи освіти, розбудови Нової української школи феномен моніторингу якості освіти є як ніколи актуальним та ефективним інструментом для супроводу освітньої реформи, адже дає можливість відстежувати динаміку змін у системі освіти з метою спрямування її розвитку на запланований результат.

Акцентовано увагу на тому, що на сучасному етапі розвитку освітньої галузі України національна система моніторингу якості освіти в цілому ще не сформована, що, в свою чергу, створює певні труднощі у питаннях формування ефективної освітньої політики, але вагомі суттєві кроки для розбудови такої системи зроблено. Зокрема, вперше об'єктом моніторингових досліджень національного рівня стали результати стану сформованості читацької та математичної компетентностей навчальних досягнень випускників початкової школи напередодні впровадження нового стандарту початкової освіти, а також зміни, що відбулися після запровадження нових підходів до навчання, для оцінки перебігу освітньої реформи.

На основі аналізу наукових джерел зроблено спробу проаналізувати феномен моніторингу не лише як інформаційну базу для прийняття науково обґрунтованих та науково виважених управлінських рішень, але й з погляду інструменту оцінювання в рамках модернізації освітньої системи, зокрема, її початкової ланки. Увагу акцентовано на тому, що моніторинг має розглядатися як комплекс процедур спостереження, оцінювання, перетворень керованого об'єкта і спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів його розвитку.

Розкрито роль та значення аналітичного документа «Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року» як інструменту оцінювання, проведення подальших моніторингових досліджень, важливої ланки для створення системи освітніх оцінювань та розбудови національної системи моніторингу якості освіти.

На думку автора запровадження моніторингу в рамках модернізації національної освітньої системи, зокрема, початкової школи, виводить управління на новий, вищий рівень функціонування цієї системи.

Ключові слова: моніторинг, освітній моніторинг, Нова українська школа, реформування, модернізація, початкова школа, оцінювання, національна система моніторингу.

Liudmyla SHVYDUN,*orcid.org/0000-0002-7286-8103*

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education
Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy
of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council»
(Dnipro, Ukraine) *sobchuk2009@ukr.net*

Olga VYNOGRADOVA,*orcid.org/0000-0001-8705-1334*

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education
Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy
of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council»
(Dnipro, Ukraine) *olnivin@gmail.com*

MONITORING AS A MEANS OF EVALUATION OF PRIMARY SCHOOL REFORM

The article notes that in the context of renewal of the national education system, development of the New Ukrainian School, the phenomenon of monitoring the quality of education is a more relevant and effective tool for accompanying educational reform, as it allows tracking the dynamics of changes in the education system.

It is emphasized that at the present stage of development of the education sector of Ukraine the national system of monitoring the quality of education in general has not been formed yet, which, in turn, creates some difficulties in formulating effective educational policy, but significant steps have been taken. In particular, for the first time the results of the formation of reading and mathematical competencies of primary school graduates on the eve of the new standard of primary education, as well as changes after the introduction of new approaches to teaching evaluation of educational reform.

Based on the analysis of scientific sources, an attempt is made to analyze the phenomenon of monitoring not only as an information base for making scientifically sound and scientifically sound management decisions, but also in terms of assessment tools in modernizing the education system, including its primary level. Emphasis is placed on the fact that monitoring should be considered as a set of procedures for monitoring, evaluation, transformation of a managed object and directing these transformations to achieve the set parameters of its development.

The role and significance of the analytical document «Strategy for the development of educational evaluation in the system of general secondary education in Ukraine until 2030» as an evaluation tool, further monitoring research, an important link for creating an educational evaluation system and building a national monitoring system. quality of education.

According to the author, the introduction of monitoring in the modernization of the national education system, in particular primary school, brings management to a new, higher level of functioning of this system.

Key words: monitoring, educational monitoring, New Ukrainian school, reform, modernization, primary school, assessment, national monitoring system.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток суспільства зумовив необхідність реформування національної освітньої системи, її переорієнтацію на принципи гуманізації, демократизації, диференціації освітнього процесу, формування життєвих компетентностей, необхідних для розвитку і саморозвитку особистості-творця індивідуальної освітньої траєкторії та власного життя.

Початкова школа перша розпочала процес модернізації, що передбачає зміну освітньої парадигми, оновлення змісту освіти, методики викладання і навчання, створення опорних освітніх закладів, формування нових вимог до сучасного педагога тощо. Це, в свою чергу, вимагає розробки нових показників, які б дозволяли відстежувати ефективність реалізації освітніх ідей, запровадження нових напрямів моніторингових досліджень. Тобто виникає потреба у створенні широкої інформаційної бази для оцінювання та прийняття ефективних управлінських рішень, вчасного реагування на виклики, що виникають в освітньому середовищі. Таким механізмом має стати освітній моніторинг.

У результаті аналізу наукових та нормативних документів можемо констатувати, що на сьогодні в Україні не вибудована власна система моніторингу якості освіти. Це, в свою чергу, «неможливе формування ефективної освітньої політики, веде до неефективного використання бюджетних і приватних коштів, знецінює сутність та зміст освітньої діяльності, зумовлює породження корупційних схем і, у кінцевому резуль-

таті, суттєво впливає на національну безпеку держави. Нормативні документи, що стосуються питань моніторингу та оцінювання якості освіти, прийняті в останній рік, не можуть забезпечити створення такої системи. Вони орієнтовані на отримання формальних показників, проведення безсистемних ситуативних контрольних процедур, розвиток процесів централізації в управлінні освітньою системою. В Україні не розроблена Концепція та модель національної системи моніторингу якості освіти. Існуючі програмні та нормативні документи обмежуються проголошенням декларацій на кшталт «підвищення якості» замість визначення її конкретних показників, що необхідно досягнути і досягнення яких можна виміряти. Це не дає можливості перейти від гасел щодо забезпечення якості до конкретних дій стосовно її забезпечення» (Лікарчук, 2011:7).

Аналіз досліджень. Існуюча джерельна база з питань освітнього моніторингу представлена різноманітними дослідженнями, серед яких, зокрема, доцільно виділити роботи Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, К. Крутій, О. Ляшенка, О. Локшиної, Т. Лукиної, Д. Матроса, З. Рябової та інших. У їх дослідженнях розкрито сутність освітнього моніторингу, його відмінність від традиційного контролю; висвітлено технології проведення моніторингових процедур, розробки та використання інструментарію для оцінювання якості освітніх процесів.

Метою статті є здійснення аналізу феномену моніторингу як засобу оцінювання реформи початкової школи в системі освіти України.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах модернізації освітньої галузі України пріоритетним напрямом залишається оновлення освітньої парадигми в контексті завдань, що визначені в «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Реалізація поставлених завдань потребує об'єктивної та доступної інформації про освітній процес на всіх рівнях навчання та викладання. Тому важливою складовою у реформуванні системи освіти України є освітній моніторинг.

Феномен моніторингу пройшов шлях від простого спостереження за будь-яким процесом до «комплексу процедур зі спостереження, поточного оцінювання перетворень керованого об'єкта й спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку об'єкта (наприклад, стандарту)» (Єльнікова, 2007: 35). Стаття 48 Закону України «Про освіту» трактує поняття «моніторинг» як систему послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей (Закон України «Про освіту», 2019).

Можемо розглядати освітній моніторинг як такий, що дає можливість відстежувати динаміку змін у системі освіти з метою спрямування її розвитку на запланований результат. На думку дослідниці Г. Єльнікової «освітній моніторинг має свою специфіку: його функцією є не тільки надання інформації про стан освітньої системи, але й включення механізмів поточного регулювання, в тому числі саморегулювання. При цьому не тільки відстежується динаміка змін в освітніх процесах, але й підтримується розвиток цих процесів у межах заданих параметрів, враховуються можливості виникнення ситуацій випадковості та ймовірності і не допускаються регресивні перетворення. Таким чином, освітній моніторинг спрямований на виявлення та регуляцію деструктивних впливів зовнішніх і внутрішніх факторів освітньої системи і націлений на досягнення бажаних результатів її розвитку» (Єльнікова, 2003: 5).

Моніторингові дослідження в освітній системі, залежно від об'єкта оцінювання, рівня проведення й узагальнення результатів, можуть мати різну мету. А об'єктами моніторингу, залежно від мети, можуть бути:

- система освіти (професійна, вища, загальна середня, національна або загальнодержавна, регіональна система, муніципальна, інституційна або локальна);
- результати навчальної діяльності;
- характеристики учасників освітнього процесу (соціальний захист, задоволеність освітніми послугами, стан здоров'я, умови життя й навчання, готовність до здійснення певної діяльності тощо);
- відносини споживачів освітніх послуг з освітнім середовищем (оточуючим соціумом);
- процеси функціонування й розвитку освітніх систем та управління ними;
- компоненти освітнього процесу: умови й засоби реалізації (матеріально-технічні, кадрові, санітарно-гігієнічні, нормативно-правові, фінансові, навчально-методичні умови тощо);
- організація (мережі освітніх установ, контингент і його диференціація за різними ознаками, режим роботи, розклад навчальних занять тощо);
- наслідки (результати запровадження освітніх реформ, змін навчальних програм і освітніх стандартів тощо)» (Ляшенко, 2011: 54).

Варто акцентувати увагу на тому, що вперше в системі освіти України об'єктом моніторингових досліджень національного рівня стали результати запровадження освітньої реформи – Нової української школи (далі – НУШ). Мову ведемо про національне моніторингове дослідження стану сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи, мета якого оцінити стан сформованості читацької та математичної компетентностей, зафіксувати результати навчальних досягнень випускників початкової школи напередодні впровадження нового стандарту початкової освіти, а також системно відслідковувати в наступних циклах зміни, що відбуватимуться після запровадження нових підходів до навчання, аби оцінити перебіг освітньої реформи і, за потреби, скоригувати її.

Тобто, використання моніторингу для супроводу НУШ дозволяє здійснювати замір даних під час поточного відстеження певних параметрів стану, з'ясувати взаємозв'язки між явищами, відхилення від норми, за потреби вчасно вносити зміни тощо.

Дослідниця Т. Лукіна розглядає «моніторинг у сфері освіти як:

- інструмент управління якістю освіти, зокрема загальною середньою, на різних рівнях управління;
- інформаційна система;
- процедура збору даних про об'єкт» (Лукіна, 2007: 16).

Можемо стверджувати, що «моніторинг створює інформаційну стабільність, запобігає дефіциту інформації під час підготовки рекомендацій та прийнятті управлінських рішень на будь-яких рівнях управління системою освіти, підвищує їх обґрунтованість» (Ляшенко, 2011: 54), «... поряд із прогнозуванням виступає одним із важливіших елементів системи інформаційного забезпечення» (Проценко, 2015: 247).

Ми, будучи суголосними з тими науковцями, які вважають, що «основне призначення моніторингу полягає в наданні так званої управлінської інформації – надійної, оперативної, ґрунтовної – щодо досягнутого стану освітньої галузі, а також сутності та причин виникнення проблем у цій сфері, ступеня впливу зовнішніх чинників на перебіг процесів, ефективності прийняття управлінських рішень та ходу освітніх реформ тощо» (Ляшенко, 2011: 58) також вважаємо, що освітній моніторинг має використовуватися як інструмент вимірювання й оцінювання результатів модернізації національної системи освіти.

Досліджуючи моніторинг в освіті як інструмент оцінювання, варто зазначити, що поняття «оцінювання» може розглядатися з двох напрямів. Перший – як процес оперування (систематизація, аналіз, узагальнення тощо) числовими показниками, що виміряні відповідно до певних правил. Другий – як процес формулювання висновків на основі порівняння кількісних показників, отриманих із різних джерел, зі стандартами. Вибір буде залежати від контексту та мети проведення оцінювання. Ми розуміємо термін «оцінювання» як «evaluation» тобто другий підхід. Тому, говорячи про моніторинг як засіб оцінювання, ми розуміємо «оцінювання як процес систематичного і комплексного дослідження певної ситуації, об'єкта, системи, процесу реалізації програми або її результатів (наслідків), що здійснюється з метою розробки плану подальших дій та рекомендацій щодо поліпшення наявної ситуації або ж підвищення ефективності реалізації певної діяльності» (Ляшенко, 2011: 68).

Можемо зробити висновок, що «моніторинг в освіті – це засіб оцінювання, завдяки якому робляться висновки і судження, спрямовані на розвиток об'єкта, що вивчається. Запровадження моніторингу в управлінні виводить останнє на новий, вищий рівень функціонування системи» (Ляшенко, 2011: 69).

Зважаючи на це, дослідниця Т. Лукіна виділяє такі основні завдання освітнього моніторингу:

- визначати якість навчальних досягнень учнів, студентів, рівень їхньої соціалізації з метою планування корегувальних дій;

- вивчати зв'язок між різними елементами освітніх систем та їх характеристиками (рівнем навчальних досягнень учнів і соціальними умовами їхнього життя, результатами роботи педагогів, рівнем їхнього соціального захисту, моральними установками, запитами, цінностями тощо);

- оцінювати якість кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного, лабораторного забезпечення й оснащення навчальних закладів з метою впливу на негативні чинники та їх усунення (або принаймні зменшення);

- оцінювати величину впливу на навчальний процес зовнішніх та внутрішніх чинників (наприклад, якості кадрових ресурсів, державних освітніх стандартів, навчальних програм, організації шкіл і класів, методичного та технічного обладнання та ін.);

- аналізувати політику держав у галузі забезпечення гарантій доступності освіти та поліпшення її якості тощо;

- виявляти чинники, які впливають на хід і результати освітніх реформ з метою зменшення їх негативного впливу (або навіть і нейтралізації);

- порівнювати результати функціонування закладів освіти з метою визначення найбільш оптимальних шляхів їх розвитку» (Лукіна, 2007).

Важливим, на наш погляд, для розбудови національної системи моніторингу якості освіти та подальших досліджень моніторингу як інструменту оцінювання, є аналітичний документ «Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року», метою якого, як зазначається в документі, «є створення системи освітніх оцінювань, яка має орієнтуватися на чотири ключові позиції: сприяння підвищенню якості початкової, базової середньої та повної середньої освіти; накопичення об'єктивної інформації про освітній процес і результати навчання здобувачів загальної середньої освіти; підтримування освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти (що і як оцінюється — тому й тією мірою приділяється увага під час організації освітнього процесу); підтримування вчителів, підвищення довіри до них». У даному документі запропоновано розмежувати моніторингові і немоніторингові зовнішні освітні оцінювання відповідно до мети їх проведення: оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти за підсумками навчання на певному рівні освіти та моніторингові зовнішні освітні оцінювання.

Висновки. Таким чином, здійснивши аналіз феномену моніторингу як засобу оцінювання реформи початкової школи в системі освіти України, ми дійшли певних висновків. Освітній моні-

торинг дає можливість відстежувати динаміку змін у системі освіти з метою спрямування її розвитку на виявлення та регуляцію деструктивних впливів як зовнішніх, так і внутрішніх факторів освітньої системи та націлений на досягнення запланованих результатів. Моніторинг в освіті має використовуватися як інструмент вимірювання й оцінювання результатів модернізації національної системи освіти. Уперше в системі освіти України об'єктом моніторингових досліджень національного рівня стали результати запровадження освітньої реформи – Нової укра-

їнської школи, що дозволило здійснити замір даних під час поточного відстеження певних параметрів стану, з'ясувати взаємозв'язки між явищами, відхилення від норми тощо. Запровадження моніторингу в рамках модернізації освітньої системи, зокрема, початкової школи, виводить управління на новий, вищий рівень функціонування системи.

Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення зарубіжного досвіду щодо використання моніторингу як інструменту оцінювання реформи освітньої галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні за ред. І. Л. Лікарчука. Київ: МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти», 2011. URL: http://timo.com.ua/sites/default/files/materials/Analit_dopovid_ctt_.pdf (дата звернення: 19.03.2022).
2. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління: курс лекцій. Київ: ЦППО АПН України, 2003. 133 с.
3. Єльнікова Г.В., Рябова З.В. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 115, Т. 1. С. 35-43.
4. Лукіна Т.О. Вимірювання й управління якістю освіти: Навчально-методичні матеріали. Київ: Експрес-об'ява, 2007. 50 с.
5. Методика і технології оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу: посібник/ О.І. Ляшенко та ін. Київ: Педагогічна думка, 2012. 160 с.
6. Організаційно-методичне забезпечення моніторингових досліджень якості загальної середньої освіти / за ред. О.І. Ляшенка. Київ: Педагогічна думка, 2011. 160 с.
7. «Про освіту»: Закон України від 5 вересн. 2017 р. №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.06.2021).
8. Про Стратегію розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 р.: протокол М-ва освіти і науки України від 30 травн. 2019 р. №4/4-20 URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-2019> (дата звернення: 14.01.2021).
9. Проценко І.І., Гудименко К.М. Моніторинг як інструмент визначення якості освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 4 (48). С. 247-255.

REFERENCES

1. Analytychna dopovid pro stan monitorynhu yakosti osvity v Ukraini za red. I. L. Likarchuka. (2011). [Analytical report on the state of monitoring the quality of education in Ukraine]. Kyiv: MBO «Tsentr testovykh tekhnolohii i monitorynhu yakosti osvity» URL: http://timo.com.ua/sites/default/files/materials/Analit_dopovid_ctt_.pdf [in Ukrainian].
2. Yelnykova H. V. (2003). *Osnovy adaptivnoho upravlinnia: kurs leksii* [Fundamentals of adaptive management]. Kyiv: TsIPPO APN Ukrainy, 133 s. [in Ukrainian].
3. Yel'nykova H.V., Ryabova Z.V. (2007). *Monitorynh yak efektyvnyj zasib otsiniuvannia yakosti zahal'noi seredn'oi osvity v navchal'nomu zakladi* [Monitoring as an effective means of assessing the quality of general secondary education in an educational institution]. *Kultura narodov Prichernomor'ia*. № 115, T. 1. S. 35-43 [in Ukrainian].
4. Lukina T.O. (2007). *Vymiriuvannia i upravlinnia yakistiu osvity: Navchal'no-metodychni materialy*. [Measurement and management of quality of education]. Kyiv: Ekspres-ob"iava, 50 s. [in Ukrainian].
5. *Metodyka i tekhnolohii otsiniuvannia diial'nosti zahal'noosvitn'oho navchal'noho zakladu posibnyk* / O.I. Liashenko ta in (2012). [Methods and technologies for evaluating the activities of secondary schools]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 160 s. [in Ukrainian].
6. *Orhanizatsiino-metodychne zabezpechennia monitorynhovykh doslidzhen yakosti zahalnoi serednoi osvity* / za red. O.I. Liashenka (2011). [Organizational and methodological support of monitoring research on the quality of general secondary education]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 160 s. [in Ukrainian].
7. *Pro osvitu»: Zakon Ukrainy vid 5 veresn. 2017 r. №2145-VIII*. [«On Education»: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
8. *Pro Stratehiu rozvytku osvitnikh otsiniuvan u sferi zahalnoi serednoi osvity v Ukraini do 2030 r.: protokol M-va osvity i nauky Ukrainy vid 30 travn. 2019 r. №4/4-20* [On the Strategy for the Development of Educational Assessments in the Field of General Secondary Education in Ukraine until 2030]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-2019> [in Ukrainian].
9. Protsenko I.I., Hudymenko K.M. (2015). *Monitorynh yak instrument vyznachennia yakosti osvity*. [Monitoring as a tool for determining the quality of education]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. № 4 (48). S. 247-255 [in Ukrainian].